

UTJECAJ OBRAZOVNOG STATUSA ODRASLIH MENTALNO RETARDIRANIH OSOBA NA NAČIN NJIHOVA ŽIVOTA U SLOBODNO VRIJEME¹

Josip Rački
Tina Runjić

Originalni znanstveni članak

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

UDK: 376.4
Primljeno: 18. 11. 1992.

Sažetak

Na uzorku ispitanika u kojem su bile 74 odrasle profesionalno osposobljene, nezaposlene osobe s lakom mentalnom retardacijom, oba spola, u dobi od 19 do 41 godine, ispitivalo se postoji li povezanost između njihova obrazovnog statusa i načina korištenja slobodnog vremena.

Za obradu podataka prikupljenih posebno konstruiranim upitnikom, koji je, pored ostalog, sadržavao 11 varijabli o obrazovnom statusu i 8 varijabli o slobodnom vremenu, primjenjen je program QCR (Momirović, Dobrić i Karaman, 1983).

Utvrđeno je da postoji povezanost između obrazovnog statusa ispitanika i načina na koji oni koriste slobodno vrijeme. Ta je povezanost izražena putem tri kvazikanonička faktora. Analiza kvazikanoničkih relacija između spomenutih prostora pokazala je da je korištenje slobodnog vremena povezano s oblikom tretmana za vrijeme školovanja (domski ili eksterni), s uvažavanjem preporuka koje je dala služba za profesionalnu orijentaciju, te s vrstom škole koju su ispitanici završili i uspjehom koji su imali na svršetku obrazovnog (rehabilitacijskog) programa.

1. UVOD

U radovima što se bave utjecajem edukacije na socijalno funkcioniranje pojedinaca dosta često susrećemo se s problemom da se uloga potonje precjenjuje ili potcjenjuje (Radin; 1988, Pastuović, 1987, 1991). Neki autori upozoravaju u svezi s tim na to da u procjeni spomenutog utjecaja treba biti krajnje obazriv (Datta, 1983). Također valja reći da postoje oni koji ukazuju na činjenicu da o tome, naročito u nas, gotovo da i nema znanstvenih radova, prije svega takvih koji bi bili zasnovani na prihvatljivoj tj. na znanstvenoj metodologiji (Kovačević, Stančić i Mejovšek, 1988). To se odnosi i na istraživanja o učincima odgoja i obrazovanja na različite aspekte socijalnog

funkcioniranja osoba s oštećenjima i poremećajima, u koju skupinu spadaju i osobe s mentalnom retardacijom.

Određena istraživanja o tomu, provedena u drugim prilikama i na drugoj populaciji (Haskin, 1989), upozorila su npr. na povoljni utjecaj tzv. uzornih edukacijskih programa na uspjeh koji postižu u školovanju djeca sa specifičnim odgojno-obrazovnim potrebama, a time i na pozitivni učinak ovih programa na promjenu njihova položaja u grupi vršnjaka bez problema. Budući da slobodno vrijeme i kvaliteta življenja u cjelini sve intenzivnije zaokupljaju pažnju istraživača, pri čemu se nastoje sagledati različiti aspekti tog fenomena (Lang, 1986; Petrić, 1988; Krizmanić i Kolesarić, 1989; Sučić, 1991), prirodno se nameće i pitanje što

¹ Istraživanje je ostvareno u okviru znanstvenog projekta "Uzroci nezaposlenosti profesionalno osposobljenih osoba s lakom mentalnom retardacijom u relaciji s načinom njihova osposobljavanja i mjerama poduzetim za produktivno zapošljavanje", koje je proveo Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu. Voditelj projekta je doc. dr Josip Rački.

sve utječe na taj prostor kada je riječ o osobama s mentalnom retardacijom, posebice ako se kod toga ima pred očima težnja izražena u dokumentima OUN-a, kao što je naprimjer Svjetski program akcija za invalide (1982), prihvaćena nakon Međunarodne godine invalida 1981., koja je protekla s porukom "Puno sudjelovanje i jednakost invalida".

U svezi s ranije rečenim, dakle, logičnim se čini pitati postoji li povezanost između obrazovanja koje posjeduju osobe s mentalnom retardacijom i njihove osposobljenosti za korištenje slobodnog vremena, te kako se to odražava na kvalitetu njihova življenja u cjelini.

Koliko se uspjelo utvrditi, kao što je već konstatirano, u nas o tomu nema cjelovitih istraživanja. Postoje samo određeni parcijalni nalazi, dobiveni u okviru istraživanja koja su se bavila nekim drugim problemima. U njima je, međutim, slobodno vrijeme analizirano kao sporedni fenomen, tj. nije posebno ispitivan odnos između obrazovnog statusa ispitanika i načina na koji oni provode slobodno vrijeme (Borić i sur., 1976; Vicić, 1985; Rački, 1989).

Unatoč rečenom, činjenica je, koja se ne može zanemariti, da slobodno vrijeme, s obzirom na mnoge svoje dimenzije, predstavlja izuzetno zanimljiv prostor; prije svega kad se u obzir uzmu sve mogućnosti koje može imati kao važan činitelj socijalizacije osoba s mentalnom retardacijom.

Zbog toga se čini ne samo potrebnim, već i nužnim, istraživati što sve može pridonijeti njegovom efikasnom korištenju u tu svrhu, a time i unapređivanju rehabilitacije spomenutih osoba kao i rehabilitacije svekolike populacije s teškoćama socijalne integracije.

Takva istraživanja podjednako su važna, kako za populaciju koja se obuhvaća edukacijskom integracijom, tako i za onu koja se uključuje u specijalizirane organizacije odgoja i obrazovanja (Vicić, 1985).

2. CILJ

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi da li postoji povezanost između načina korištenja slobodnog vremena odraslih nezaposlenih profesionalno osposobljenih osoba s mentalnom retardacijom i njihova obrazovnog statusa.

3. METODE RADA

3.1. Uzorak ispitanika

Ispitanici u ovom istraživanju bili su 74 odrasle nezaposlene mentalno retardirane osobe, u dobi od 18 do 41 godina, muškog i ženskog spola, koje su korisnici privremene novčane naknade za slučaj nezaposlenosti, što se ostvaruje putem Republičkog fonda mirovinskog i invalidskog osiguranja.

3.2. Mjerni instrumenti

Pored instrumenata koji su primijenjeni radi utvrđivanja intelektualnog statusa ispitanika², za potrebe ovog istraživanja korišten je posebno konstruiran upitnik (Upitnik za profesionalno osposobljene nezaposlene osobe korisnika privremene novčane naknade mirovinskog i invalidskog osiguranja), s ukupno 63 varijable, od kojih se jedanaest odnosilo na obrazovni status ispitanika, a devet na to kako koriste slobodno vrijeme.

3.3. Uzorak varijabli

Varijable o obrazovnom statusu ispitanika, u ovom su istraživanju obuhvatile njihovu struku (STRUKA) i stupanj stručne spreme (STUSPR), informacije o vrsti institucije u kojoj su se profesionalno osposobljavali (VRSTOR), podatke o tipu smještaja tijekom školovanja (SMJEDOM), o trajanju osposobljavanja (SKOGOD), o postupku profesionalne orijentacije (PROFOR) i uvažavanju savjeta u vezi s tim (UKPROO i ZELOSP), o načinu osnovnog

² O primjenjenim instrumentima i dobivenim rezultatima opširnije se referira u izvješću o realizaciji znanstvenog projekta, u okviru kojeg je provedeno i ovo ispitivanje.

obrazovanja ispitanika i postignutom uspjehu (GDJESK i USPSKO), odnosno informacije o uspjehu ispitanika u profesionalnom osposobljavanju (USPOSP).

Slobodno vrijeme, za potrebe ovog istraživanja, opisano je putem varijabli koje su trebale dati informacije o bavljenju ispitanika kućanskim poslovima (KUCPOS) i skrbljenju o djeci (CUVDJE), o gledanju televizije (TV), o sportskoj aktivnosti ispitanika (SPORT), čitanju (CITA) i odlascima u kino (KINO), kao i podatke o posjećivanju plesnih priredbi (DISKO) i sudjelovanju u zabavnim igrama (ZABIGR). S obzirom na širinu ovog prostora, ali i određena ograničenja koja su postojala da bi se on mogao ovom prigodom ispitati sveobuhvatnije i detaljnije, različite druge moguće aktivnos-

ti u prakticiranju slobodnog vremena pokušalo se obuhvatiti skupnom varijablom (NESDRU).

3.4. Metode obrade podataka

Podaci do kojih se došlo ispitivanjem obrađeni su u Sveučilišnom računskom centru (SRCE) u Zagrebu, pomoću programa QCR, koji se nalazi u programskoj biblioteci SRCE*SS-MAKRO.

Programom je izračunata povezanost između dvaju skupova varijabli. Primjenjena je kvazikanonička analiza povezanosti, temeljena na matricama kovarijanci, da bi se smanjila pogreška u procjeni koeficijentata povezanosti. Ovaj postupak proveden je zbog toga što je uzorak ispitanika mali u odnosu na broj varijabli prvog i drugog skupa, i zbog toga što zahtijeva ordinarnost varijabli oba skupa.

4. REZULTATI I DISKUSIJA

4.1. Distribucija varijabli obrazovnog statusa

Tablica 1.

Distribucija varijabli obrazovnog statusa

Naziv varijable	Kategorije	Šifra	%
Struka (područje rada) u kojoj je ispitanik osposobljen	1. metalska	STRUKA	12,16
	2. tekstilna		17,57
	3. graditeljska		6,76
	4. drvoprerađivačka		4,05
	5. grafička		13,51
	6. ugostiteljska		13,51
	7. kožoprerađivačka		32,43
Stupanj stručne spreme	1. priučavanje na radnom mjestu (nije stručna sprema)	STUSPR	9,46
	2. I stupanj (NSS)		31,08
	3. II stupanj (NSS)		56,76
	4. III stupanj		2,70
Vrsta institucije u kojoj je ispitanik osposobljavan	1. škola bez domskog smještaja	VRSTOR	78,38
	2. škola u okviru zavoda (škola s domskim smještajem)		5,41
	3. drugo (smještaj u drugu obitelj) - eksterni polaznik škole		16,22

Nastavak tablice 1.

Naziv varijable	Kategorije	Šifra	%
Smještaj u domu ili drugoj obitelji	1. bio je smješten	SMJEDO	21,63
	2. nije bio smješten		78,37
Trajanje profesionalnog osposobljavanja (u školskim godinama)	1. jednu godinu	SKOGOD	14,86
	2. dvije godine		27,03
	3. tri godine		58,11
Da li je ispitanik prije uključivanja u program profesionalnog osposobljavanja bio obuhvaćen postupkom profesionalne orijentacije	1. nije bio obuhvaćen	PROFOR	35,14
	2. bio je obuhvaćen		64,86
Upis u program koji je preporučila stručna služba koja je provela postupak profesionalne orijentacije	1. upisan je u preporučeni program	UKPROO	53,00
	2. nije upisan u preporučeni program		12,00
	3. nije bio obuhvaćen profesionalnom orijentacijom		35,00
Da li su ispitanik i obitelj željeli da se osposobi u programu koji je završio	1. nisu željeli	ZELOSP	27,03
	2. i da, i ne		4,05
	3. željeli su		68,52
Gdje je ispitanik završio osnovnu školu	1. izvan Hrvatske	GDJESK	1,35
	2. u Republici Hrvatskoj (u nekom mjestu koje nije grad Zagreb)		4,05
	3. u Zagrebu		94,59
Uspjeh na završetku osnovne škole	1. dovoljan	USPSKO	29,73
	2. dobar		32,43
	3. vrlo dobar		28,38
	4. odličan		9,46
Uspjeh na svršetku profesionalnog osposobljavanja (na završnom ispitu)	1. dovoljan	USPOSP	18,91
	2. dobar		28,38
	3. vrlo dobar		35,14
	4. odličan		17,57

Rezultati do kojih se došlo u manifestnom prostoru (Tablica 1.) neće biti komentirani s obzirom na postotke i frekvencije koje su zauzele pojedine kategorije odgovora u određenim varijablama obrazovnog statusa. Pažljivim čitanjem priložene tablice, mišljenja smo, mogu se dobiti osnovne informacije o obrazovnom putu ispitanika. Za ovu prigodu zanimljivim nam se činilo ponuditi opis njihova obrazovnog "profila".

Podaci do kojih se došlo istraživanjem, kao osnovne sastavnice spomenutog "profila" iskazuju slijedeće: osposobljenost takvih osoba za obavljanje poslova niske složenosti u područjima koja nisu naročito atraktivna i propulzivna, te pripadaju strukama (područjima rada) i zanimanjima koja su u popisima struka i zanimanja nezaposlenih situirana relativno visoko.³ On nadalje iskazuje obuhvaćenost pretežnog

³ Godišnjak Zavoda za zapošljavanje, Ministarstvo rada, socijalne skrbi i obitelji Republike Hrvatske, Zagreb, 1991. Statistički bilteni, Ibid., 1992.

dijela ispitanika eksternim oblicima edukacije, kako tijekom osnovnog, tako i za vrijeme profesionalnog obrazovanja. U njegove sastavnice može se uvrstiti još i slijedeće: duže trajanje osposobljavanja no što bi ono s obzirom na nisku složenost poslova za koje su ispitanici osposobljavani bilo potrebno, relativno nezadovoljavajući obuhvat ispitanika stručnim postupkom profesionalne orijentacije, ali, istodobno, dosta visoku podudarnost preporuka službi za profesionalnu orijentaciju sa željama samih osoba i njihovih srodnika.

Ovaj obrazovni profil karakterizira i to da se radi o ispitanicima koji su u vrijeme osposobljavanja bili pretežnim dijelom, a i sada su, dio velike urbane i proizvodne aglomeracije kakvu

predstavlja grad Zagreb, te da prosuđuje li se njihova efikasnost na temelju školskih ocjena koje su imali tijekom osnovnog školovanja i profesionalnog osposobljavanja, pripadaju skupini uspješnijih učenika. Isto tako, za ovaj je "profil" karakteristično da postoji dosta visoko slaganje u postignućima ispitanika u oba segmenta edukacijsko-rehabilitacijskog ciklusa.

Nalaz o kojem je riječ dozvoljava i zaključak da su ispitanici u ovom uzorku, po nekim obilježjima svog obrazovnog i radnog statusa, dosta slični skupini radnika iste razine stručnosti, socijalnog statusa i okruženja u kojem prebivaju (Obradović, 1984).

4.2. Distribucija varijabli slobodnog vremena

Tablica 2.

Distribucija varijabli slobodnog vremena

Naziv varijable	Kategorije	Šifra	%
Bavljenje kućanskim poslovima	1. ne bavi se	KUCPOS	28,38
	2. bavi se		71,62
Čuvanje djece	1. u slobodno vrijeme ne čuva vlastitu, niti tuđu djecu	CUVDJE	71,62
	2. čuva vlastitu ili tuđu djecu		28,38
Praćenje televizijskog programa (gledanje TV-e)	1. ne prati TV program	TV	35,14
	2. prati TV program		64,86
Bavljenje sportom	1. ne bavi se sportom	SPORT	82,43
	2. bavi se sportom		17,57
Čitanje	1. ništa ne čita	CITA	41,89
	2. čita (što)		58,11
Posjeta kina	1. ne posjećuje kino	KINO	68,92
	2. posjećuje kino		31,08
Odlazak u diskoteku (na ples)	1. ne posjećuje diskoteku klubove	DISKO	89,19
	2. posjećuje diskoteku klubove		10,81
Sudjeluje u zabavnim igrama (posjećuje lokale sa zabavnim igrama)	1. ne posjećuje takve lokale	ZABIGR	82,43
	2. posjećuje lokale sa zabavnim igrama		17,57
U slobodno vrijeme radi nešto drugo	1. radi nešto drugo	NESDRU	39,19
	2. ne radi nešto drugo		60,81

Varijable koje se odnose na slobodno vrijeme (Tablica 2.) navode svojom distribucijom, prije svega, na zaključak da bavljenje kućanskim poslovima predstavlja izuzetno važan sadržaj u životu ispitanika u ovom istraživanju. Od njih ukupno 74 čak 53 (71,62 %) spomenuto navodi kao jedan od osnovnih sadržaja kojim se bave kada nisu okupirani nečim drugim.

U tumačenju toga, kao i većine ostalih podataka koji se odnose na slobodno vrijeme, na odgovarajući način potrebno je uzeti u obzir činjenicu da su ispitanici nezaposlene osobe. U tom kontekstu ovaj sadržaj slobodnog vremena zasigurno ima nešto drugačije dimenzije nego kada se radi o osobama koje su zaposlene.

Dalji sadržaji kojima se bave ispitanici je gledanje televizijskog programa i čitanje. Podrobnijom analizom ovih varijabli, te putem intervjua koji je vođen sa svim ispitanicima, utvrdilo se da se radi o neselektivnom pristupu TV programu, odnosno da većina čita tisak koji je namijenjen manje zahtjevnim potrošačima (Arena, Mila, roto-romani, sportske novine, stripovi). Samo iznimno radilo se o čitanju dnevnika i tjednika koji su prema određenim kriterijima rangirani nešto više.

Određeno mjesto u istraživanju pripalo je varijabli koju smo za ove potrebe definirali kao "nešto drugo", a kojom se željelo obuhvatiti sve ono što nije zahvaćeno putem relativno malog broja varijabli ovog skupa. Toj skupini sadržaja pripada npr. druženje s rođacima i prijateljima,

bavljenje vjerskim aktivnostima, boravljenje u kaficima, sudjelovanje na izletima, pružanje besplatne pomoći rođacima, susjedima i drugima te sl. O prakticiranju takvih sadržaja izjasnilo se 29 ili 39,19 % ispitanika.

Nedostatak ovog istraživanja, osim u već iznesenom, jest i u tome što nije postojala varijabla "u slobodno vrijeme ne radim ništa". Iz razgovora koji je vođen s ispitanicima zaključilo se da među njima postoje i takvi. Prvenstveno se to odnosilo na one koji su po svojim intelektualnim i drugim sposobnostima činili manje uspješni dio populacije obuhvaćene ovim uzorkom ispitanika.

4.3. Kvazikanoničke relacije između slobodnog vremena i obrazovnog statusa

Kvazikanonička korelacijska analiza primjenjena u ovom istraživanju, kojom se pokušalo utvrditi relacije između obrazovnog statusa ispitanika i načina na koji oni provode slobodno vrijeme, proizvela je tri značajne kvazikanoničke dimenzije. Sve one, zajednički, iscrpljuju 76% varijabiliteta; u čemu na prvu kvazikanoničku dimenziju otpada 33%, drugu 28% i treću 15% spomenute mjere.

Sudjelovanje varijabli slobodnog vremena u formiranju navedenih kvazikanoničkih dimenzija možemo uočiti inspekcijom tablice u nastavku (Tablica 3.).

Tablica 3.

Korelacije varijabli koje opisuju korištenje slobodnog vremena s kvazikanoničkim dimenzijama dobivenim iz slobodnog vremena (P_{12})_{1,2,3} i korelacije varijabli koje definiraju slobodno vrijeme s kvazikanoničkim dimenzijama ekstrahiranim iz skupa varijabli koje definiraju obrazovni status ispitanika (G_{12})_{1,2,3}

	FAC 1 (P_{12}) ₁	FAC 2 (P_{12}) ₂	FAC 3 (P_{12}) ₃	FAC 1 (G_{12}) ₁	FAC 2 (G_{12}) ₂	FAC 3 (G_{12}) ₃
KUCPOS	-.1731	.1419	-.1545	-.1978	.1263	-.1678
CUVDJE	-.0521	-.0843	-.1170	-.0708	-.0962	-.1338
TV	.0327	.4659	.0874	.0467	.4748	.1398
SPORT	.2552	-.0377	.0331	.2604	-.0344	.0700
CITA	.2831	.1345	-.2607	.2415	.1081	-.2019
KINO	.3142	.0995	-.1386	.2921	.0855	-.0784
DISKO	.2611	-.1055	-.0133	.2589	-.1068	.0177
ZABIGR	.0886	-.1366	-.1233	.0690	-.1491	-.1230
NESDRU	.0023	-.2332	.2310	.0391	-.2098	.2077

Pregledom Tablice 3. može se primjetiti da najveći doprinos formiranju prve kvazikanoničke dimenzije ekstrahirane iz prostora "slobodno vrijeme" daje varijabla KINO (0,31). Ona istodobno i najviše pridonosi povezivanju skupa varijabli "slobodno vrijeme" sa skupom varijabli "obrazovni status". U nastajanju ove kvazikanoničke dimenzije od stanovitog su značaja i varijable CITA (0,28), DISKO (0,26) i SPORT (0,26). I one, također, daju određeni doprinos spomenutoj povezanosti.

Tablica 4.

Korelacije varijabli koje opisuju obrazovni status ispitanika s kvazikanoničkim dimenzijama dobivenim iz obrazovnog statusa (P_{21})_{1,2,3} i korelacije varijabli obrazovnog statusa s kvazikanoničkim dimenzijama ekstrahiranim iz slobodnog vremena (G_{21})_{1,2,3}

	FAC 1 (P_{21}) ₁	FAC 2 (P_{21}) ₂	FAC 3 (P_{21}) ₃	FAC 1 (G_{21}) ₁	FAC 2 (G_{21}) ₂	FAC 3 (G_{21}) ₃
STRUKA	.0606	-.0253	.1348	.0617	-.0488	.1379
STUSPR	.1474	.0223	.1366	.1447	.0024	.1281
VRSTOR	-.1321	-.0186	.0967	-.1357	-.0442	.1040
SMJEDO	.3972	.0466	-.0666	.4013	.0791	-.0867
SKOGOD	.1044	-.0273	.1300	.0995	-.0480	.1325
PROFOR	.0592	-.0754	-.0072	.0557	-.0711	.0061
UKPROD	.1854	-.2788	-.0550	.1734	-.2588	-.0049
ZELOSP	.0872	-.1223	-.0986	.0840	-.0985	-.0768
GDJESK	.0774	.1455	-.0130	.0849	.1518	-.0440
USPSKO	-.0235	.3635	-.0567	-.0042	.3736	-.1281
USPOSP	.0592	.3083	.3550	.0644	.2408	.2923

U prostoru "obrazovni status", kao što možemo zaključiti iz prezentirane tablice (Tablica 4.), prva kvazikanonička dimenzija najviše je determinirana varijablom SMJEDO (0,40). Ista govori o tomu da li je ispitanik za vrijeme osnovnog školovanja i profesionalnog osposobljavanja bio smješten u domu i obuhvaćen određenim stručnim defektološkim tretmanom. Preko te kvazikanoničke dimenzije istodobno postoji i najveća povezanost obrazovnog statusa sa skupom varijabli slobodnog vremena.

Formiranju druge kvazikanoničke dimenzije doprinjele su varijable USPSKO (0,37) i UKPROD (0,26), te varijabla USPOSP (0,29). Preko tih varijabli postoji istodobno i najveća povezanost promatranih skupova.

Preko druge kvazikanoničke dimenzije promatrani skupovi povezani su varijablom TV (0,47) i varijablom NESDRU (0,21), s tim što potonja ima negativan predznak.

Kada je riječ o povezanosti ovih skupova putem treće kvazikanoničke dimenzije primjetit ćemo da u tomu sudjeluju varijable CITA (0,20) i NESDRU (0,20).

U gotovo svim slučajevima radi se o vrijednostima koje upućuju na to da je ova povezanost niskog intenziteta.

Treća kvazikanonička dimenzija određena je varijablom USPOSP (0,29). I ona je, također, u određenoj mjeri značajna za povezivanje ovog skupa sa skupom "slobodno vrijeme".

Sva tri kvazikanonička faktora jednog i drugog skupa varijabli u međusobnim su korelacijama, od kojih su dvije niske, a jedna srednje visoka, što se vidi iz tablice u nastavku (Tablica 5.).

Tablica 5.

Kvazikanoničke kovarijanca i korelacije između skupa varijabli slobodnog vremena i obrazovnog statusa

	Kovarijanca	Korelacija
FAC 11	0,69	0,43
FAC 22	0,64	0,52
FAC 33	0,47	0,38

5. ZAKLJUČAK

Sve što je ranije rečeno upućuje na zaključak da kada se radi o prostoru slobodnog vremena prvi kvazikanonički faktor ponajviše određuju: posjeta kino predstavama, bavljenje sportom, odlasci na ples i čitanje, što sve zajednički može biti podvedeno pod pojam rekreativnih aktivnosti. S obzirom da su ispitanici, u dosta visokom postotku, mlađe osobe i istodobno neoženjene, ovakav se nalaz čini logičnim i bitno ih ne razlikuje od referentne skupine.

Drugi kvazikanonički faktor u ovom prostoru, u ovom slučaju je prvenstveno saturiran varijablom koja opisuje gledanje televizije. I ovaj se nalaz, također, čini logičnim, uzme li se u obzir da dio ispitanika ima vlastitu obitelj, pa to, zajedno s nekim drugim čimbenicima prvenstveno onima koji se tiču njihova socio-ekonomskog položaja, vjerojatno utječe i na to da navedeno predstavlja važan sadržaj njihova života u slobodno vrijeme.

Analizom trećeg kvazikanoničkog faktora u ovom skupu varijabli može se doći do zaključka da su od značaja bile varijable koje se odnose na čitanje i bavljenje različitim drugim sadržajima. S većim brojem varijabli, koje bi obuhvatile osim onih sadržaja koje su u svezi s tim navodili ispitanici i neke druge, kao što su npr. slušanje glazbe, odlazak u ugostiteljske objekte, sportske priredbe, posjetu izložbi, boravak na žurevima, prisustvovanje predavanjima i tribinama, prakticiranje vjerskih aktivnosti, šetnje i dr., vrlo je moguće da bi odnos između obrazovnog statusa i načina kako se koristi slobodno vrijeme doveo do toga da značaj pojedinih aktivnosti bude izražen drugim vrijednostima. U prostoru "obrazovni status", za način korištenja slobodnog vremena kada se radi o mentalno retardiranim osobama koje su nezaposlene, kao što je već istaknuto, važnim se pokazalo da li su te osobe bile tretirane institucionalno ili izvaninstitucionalno. Na takav zaključak upućuje korelacija između odgovarajuće varijable (smještaj u dom) i kvazikanoničkog faktora dobivenog iz skupa

obrazovanja. Kao i u ranijim slučajevima i ovaj se nalaz čini prihvatljivim. Naime, kao što je poznato, institucionalni tretman mentalno retardiranih predpostavlja i obuhvaćanje određenim rehabilitacijskim programima, u okviru kojih osposobljavanje za svrhovito korištenje slobodnog vremena dosta često zauzima zapaženo mjesto. Na taj su način, vjerojatno i ovi ispitanici stekli navike koje su od važnosti za "kvalitetno življenje" u slobodno vrijeme. Ovaj značaj još je veći ukoliko se ima pred očima činjenica da je tako tretirano svega 16,22% ispitanih.

Prihvatljivim se čini povezanost varijabli koje opisuju uspjeh tijekom osnovnog obrazovanja i profesionalnog osposobljavanja s kvazikanoničkom dimenzijom dobivenom iz prostora slobodnog vremena, odnosno negativni smjer u toj povezanosti ukoliko ispitanici nisu bili uključeni u program osposobljavanja koji je preporučila služba za profesionalnu orijentaciju.

Istraživanje je, dakle, pokazalo da postoji određena povezanosti između sadržaja života u slobodno vrijeme odraslih nezaposlenih mentalno retardiranih osoba i njihova obrazovnog statusa.

Važnim se pokazalo da li su te osobe bile obuhvaćene produženim stručnim defektološkim tretmanom, koji je do sada prvenstveno osiguravao internatski smještaj rehabilitanata. Nadalje, utvrdilo se da je u tom pogledu od značaja uspjeh tih osoba tijekom obrazovanja i osposobljavanja, te da li su one bile adekvatno profesionalno usmjeravane.

Osnovna vrijednost ovog istraživanja je u tomu što upozorava na potrebu da i djeca i mladež usporena kognitivnog razvoja, koja se polazeći od aktualnog zakonodavstva i sustava odgoja i obrazovanja, prvenstveno obuhvaćaju edukacijskom integracijom, u punom ili parcijalnom obliku, obavezno moraju biti obuhvaćena i produženim stručnim postupkom. Nezaobilazni i neizostavni dio tog postupka svakako mora biti i njihovo osposobljavanje za aktivnu participaciju u aktivnostima slobodnog vremena i u podizanju

svekoliike kvalitete njihova življenja, čiji je sastavni dio i primjereno strukturirano i konzumirano slobodno vrijeme.

Osposobljavanje navedene populacije za primjereno korištenje slobodnog vremena također je od značaja s obzirom na očekivane promjene u svijetu rada (implikacije primjene novih tehnologija) i zahtjeve koji se javljaju u svezi s tim u pogledu permanentnog obrazovanja. Oni zasigurno neće moći zaobići niti ovaj segment stanovništva.

Napokon, lepeza sadržaja koji se kriju iza pojma slobodno vrijeme, nema sumnje, obiluje nizom činitelja koji posredno ili neposredno utječu na socijalizaciju mentalno retardiranih osoba i na mogućnost mijenjanja stavova sredine spram njihovih realnih mogućnosti za sudjelovanje u svakodnevnom životu, a svim tim i ostvarivanje krajnjeg cilja njihove rehabilitacije - što potpunije integracije pojedinca u užu i širu sredinu.

Literatura

1. Kovačević, V., Stančić, V. i Mejovšek, M. (1988): Osnove teorije defektologije, Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
2. Krizmanić, M. i Kolesarić, V. (1989): Pokušaj konceptualizacije pojma "kvaliteta življenja", Primjenjena psihologija, 10, 3, 179-184.
3. Lang, V. (1986): Kvaliteta svakidašnjeg života društvenih grupa, Revija za socijologiju, 16, 1-4.
4. Obradović, V. (1984): Društveno-ekonomski položaj zaposlene omladine, Doktorska disertacija, Fakultet političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
5. Pastuović, N. (1987): Edukološka istraživanja, Školske novine, Zagreb.
6. Pastuović, N. (1991): Osnove psihologije edukacije. U: Kolesarić, V., Krizmanić, M. i Petz, B.: Uvod u psihologiju, Grafički zavod Hrvatske.
7. Petrić, T. (1988): Škola i odgoj u slobodno vrijeme. U: Odgoj i obrazovanje na pragu 21 stoljeća, Pedagoško - književni zbor i Savez pedagoških društava Hrvatske, Zagreb, 168-172.
8. Rački, J. (1989): Povezanost efikasnosti socijalizacije osoba s lakom mentalnom retardacijom i njihova profesionalnog statusa. Doktorska disertacija, Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
9. Radin, F. (1988): Neke psihosocijalne karakteristike urbane omladine Jugoslavije u dobi od 19 do 25 godina. U: Fenomenološke i sociodemografske karakteristike mladih punoljetnih delikvenata, Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu i Zavod za socijalni rad grada Zagreba, Zagreb.
10. Sučić, S. (1989): Obrazovanje i kvaliteta života. Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
10. Vicić, M. (1985): Cjelodnevni stručni tretman u funkciji kompletne rehabilitacije mentalno retardirane djece i omladine. Doktorska disertacija, Defektološki fakultet, Beograd.

THE INFLUENCE OF THE EDUCATIONAL STATUS OF ADULT MENTALLY RETARDED PERSONS ON THEIR FREE TIME LIFE STYLE⁴

Summary

The connection between the educational status and the way of using their free time, was tested on the sample of subjects which included 74 adult professionally educated, unemployed persons with mental retardation, of both sexes, aged 19 to 41 years.

Data were obtained on the questionnaire particularly designed for this purpose, which contained 11 variables about educational status and 8 variables about free time. These data were processed through the QCR Program.

The connection between the educational status of subjects and the way in which they use their free time has been found. That connection manifests through three quasi canonical factors. The analysis of quasi canonical relations between mentioned spaces showed that the use of the free time is connected with the way of treatment during schooling (Boarding or external), with the acceptance of the recommendations given by the professional orientation service, with the sort of school which subjects have finished and with their school success at the end of educational (rehabilitation) program.

⁴ This investigation was realized within the scientific project "Causes of unemployment of professionally educated persons with mild mental retardation in the relation with the way of their education and measures taken for the productive employment", carried out at the Faculty of Defectology, University of Zagreb. Leader of the project is doc. dr. Josip Rački.